

TILL SIST

JOHN-HENRI HOLMBERG:

Till sist några ord om ett fredsmöte. I Sverige har kulturetablissemanget upprört och förfasat reagerat på att en amerikansk ambassadtjänsteman ifrågasatt det välövertänkta i televisionens beslut att visa den sovjetiska dokumentärspekulationen "Varför mördades Olof Palme?". Censurförsök och åsiktsförföljelse, har man kallat amerikanens försök att påverka den svenska televisionens programpolitik.

Ett par veckor tidigare besökte kändisar ur kultur och näringsliv Moskva där ett stort internationellt fredsmöte hade arrangerats. Flera av gästerna var entusiastiska.

"Människorna lär sig att frigöra sig", säger Arja Saijonmaa om utvecklingen i det sovjetiska teaterförbundet. "De får bestämma själva, ta initiativ, säga ja eller nej."

"Jag skulle någon gång vilja sända min son hit för att han skall få lära känna det vackra Ryssland", utbrast Yoko Ono.

"Jag hoppas att vi kan bidra till en världsomspännande grund till att bygga fred och avrustning", sade Gregory Peck. "Självklart tror jag att det här mötet bidrar."

Och den ryska nyhetsbyrån APN sammanfattar de svenska deltagarnas reaktioner på sammankomsten. "Det framhölls att talet av generalsekreteraren i SUPK:s centralkommitté Michail Gorbatsjov, som argumenterade för idén om mänsklighetens rörelse fram mot en kärnvapenfri värld, hade gjort ett ytterst starkt intryck på forumets deltagare och var ägnat att spela en konstruktiv roll i utvecklingen av ett politiskt nytänkande, vars nödvändighet dikteras av missil- och kärnvapenålderns realiteter." Vilka det var som

framhöll detta? Enligt APN-meddelandet var det bland annat, Antonia Johnson, Göran Ennerfelt och Hans Rausing.

Men så konstaterade ju också Arja Saijonmaa: "Allt tyder på att nåt mycket märkligt håller på att hända i detta land."

Fast är det så märkligt?

Inför det internationella fredsmötet hade Kreml nogsamt förberett sig genom att släppa ett drygt femtiotal kända politiska oliktankande ur de sorterade GULAG-läger, sinnessjukhus och exilorter där de hållits förvarade i skiftande antal år. Detta har föranlett västvärldens intellektuella och massmedia att falla i extas över den sovjetiska liberaliseringen och toleransen för avvikelser. Tyvärr har på något sätt de kring 5 000 politiskt och religiöst feltänkande som fortfarande finns inspärrade – inte sällan sedan tjugo eller trettio år – råkat falla kommentatorerna ur minnet när de applåderat Michail Gorbatsjovs generositet mot politiska motståndare

Liksom man i kören av beundran inför det sovjetiska författarförbundets beslut att efter 29 år tillåta utgivning av Nobelpristagaren Boris Pasternaks roman Doktor Zjivago hittills inte hittat några parenteser som undrat över när till äventyrs sådana andra totalförbudna verk som Jevgenij Samjatjins Vi, flertalet av Alexander Solzjenitsyns verk eller samtliga verk av till exempel Ivan Bunin, Aleksander Kuprin, Marina Tsvetajeva, Vladimir Nobakov, Andrej Sinjavskij – för att nu nämna några droppar i havet – skall få publiceras i författarnas hemland.

För vi har ju sett allt det här förut. Tö och frost på den intellektuella arenan har avlöst varandra genom Sovjets historia

sedan revolutionen — men inte ens under de varmaste töperioderna har tjälen någonsin gått ur jorden. Ändå har varje gång någon sovjetisk diktator börjat tala om andens frihet eller någon enstaka i grunden tilltalande socialistisk tänkande systemkritiker släppts loss ur fånglägren samma hyllningskör av aningslösa västerländska intellektuella börjat klinga.

”Jag vill tro på Sovjetunionen, inte bara dess framtida makt utan kraften hos dess internationalistiska, demokratiska ideal”, skrev Gunnar Myrdal i Stalinterorns slagskugga 1944.

”För att inte förlora hoppet måste man erkänna det socialistiska lägrets uppenbara fördelar tvärs igenom misstag, oerhördheter och förbrytelser”, ansåg Jean-Paul Sartre 1965. Och om de röda khmerernas folk mord på två miljoner kambodjaner skrev P O Enquist oförglömligt 1975: ”Folket reste sig, gjorde sig fritt, kastade ut inkräktarna, fann att dess fina stad måste återställas. Då utrymde man huset, och började städa upp. Man började skura golv och väggar, eftersom människor inte skulle leva i förnedring

här, utan i fred och med värdighet. I väst flödar då krokodiltårarna. Horhuset utrymt, städning pågår. Över detta kan bara hallickar känna sorg.”

Önsketänkande är en förlåtlig synd, hos socialister lika väl som hos liberaler eller konservativa. Men offentligt önsketänkande som en passant ursäktar massmord, brutalitet, åsiktsförtryck, koncentrationsläger, mänskligt slaveri och totalitära diktaturer är inte förlåtligt.

Vi bör alla önska att framtidens Sovjet skall visa sig vara en nation av fria människor, fria att tänka, tala, skriva, forma sina liv, förfoga över sin egendom, välja sina politiker och om de så vill flytta vart de önskar.

Men den dag en sådan beskrivning är rimlig är inte mycket närmare i dag än den var 1967 — eller 1947. Och när till Moskva inbjudna svenskar och andra västerlänningar börjar tala som om den redan hade infunnit sig — ja, då är det, som Arja Saijonmaa så riktigt uttryckte det, ”nåt mycket märkligt som håller på att hända”.